

Н. М. Гупан
**ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ЯК СКЛАДНИК ДОСЛІДЖЕНЬ
З ІСТОРІЇ ОСВІТИ**

Важливим чинником наукових розвідок з історії освіти є джерельна база. Правильний відбір джерел сприяє розгортанню ефективних пошуків науковця. Діапазон джерельної бази історії освіти дуже великий. Він дає можливість досліджувати визначений науковцями предмет багатоаспектно саме завдяки різним групам джерел. Зокрема, висвітлювати розвиток вітчизняної шкільної освіти наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. можливо, спираючись на документи Міністерства народної освіти, або крізь призму підручникотворення, зрештою цю проблему досліджують в історіографічному та інших аспектах. Завдяки цілеспрямованому корегуванню джерельної бази науковці можуть розширювати предметне поле своїх розвідок.

На основі аналізу джерел з історії освіти доцільно виділяти такі групи:

1) Джерела документальні (органів влади і державного управління, Міністерства освіти й відомств освітніх і виховних установ та ін.).

2) Джерела оповідні (опис діяльності шкіл; конкретних методик; досвіду роботи видатних педагогів; учителів-новаторів та ін.).

3) Джерела особового походження (мемуари; спогади; щоденники; автобіографії; листування та ін.).

4) Джерела масові (статистичні матеріали; довідники; періодична преса; педагогічні часописи та ін.).

5) Джерела не масові (тексти промов державних та громадських діячів, педагогів; доповіді; некрологи, присвячені видатним педагогам, та ін.).

6) Джерела історіографічні (аналітичні праці з висвітлення історії освіти; огляди літератури, зроблені автентичними авторами у визначених хронологічних межах; ретроспективні рецензії на праці освітян та ін.).

7) Джерела підручникотворення (підручники; посібники; хрестоматії; дидактичні матеріали; збірники вправ; задачники; порадики; методичні матеріали для вчителів; література з теорії підручника; література з проблем книговидавничої діяльності; матеріали стандартизації навчальних книг та ін.).

8) Джерела наочні (навчальні кінофільми; фотоілюстрації та малюнки у навчальних книгах; таблиці; діаграми; схеми та ін.).

9) Джерела електронні, що опрідметнюються у електронних мережах; електронні видання (у тому числі фахові); освітні вебпортали, матеріали яких не друкуються в масових виданнях; матеріали освітянських форумів тощо.

Варто зазначити, що межа між групами джерел є умовною. Інколи окремі джерела неможливо чітко віднести до однієї групи. Наприклад, фото та графічні ілюстрації у навчальних книгах є складовою групи джерел наочних, але водночас вони можуть бути у групі джерел підручникотворення. Так само і статті, опубліковані в газетах та журналах, присвячені стандартам соціального замовлення на шкільні підручники, можуть бути не тільки в групі джерел масових, а й джерел підручникотворення.

Проте, попри умовності у запропонованій класифікації, системотвірним принципом є вид джерела. З визначених груп формується система джерельної бази історії освіти. Водночас, цілком зрозумілим є те, що наукові розвідки можуть ґрунтуватися на моногрупних джерелах і саме в цьому буде особливість таких досліджень у джерелознавчому аспекті.

У запропонованій нами системі послідовне розташування груп здійснено з урахуванням активності використання науковцями визначених джерел. Огляд сформованого порядкового ряду дозволяє стверджувати, що значну кількість груп представленої джерельної бази історії освіти дослідники не використовують активно, а окремі групи джерел опинились у просторі латентного очікування кращих для себе часів.

Головною причиною такої ситуації є відсутність у окремих науковців досвіду опрацювання джерел (особливо це стосується молодих дослідників).

Отже, розроблення системи джерельної бази розширює предметне поле дослідництва історії освіти. Система дає можливість орієнтуватися у ресурсах джерельної бази освіти, виявляти її резерви та корегувати процес освоєння науковцями розмаїття різних груп джерел. Подальшими перспективами розбудови цього напрямку неодмінно має стати вектор джерелознавства з визначенням його місця, ролі і значення в історико-педагогічному знанні.

І. В. Зайченко

ЖУРНАЛ «УКРАИНСКАЯ ЖИЗНЬ» (1912–1917) ЯК ДЖЕРЕЛО ДЛЯ ВИВЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНОГО І ОСВІТНЬОГО РУХУ В УКРАЇНІ НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Загально-політичний і літературно-науковий місячник «Украинская жизнь» (1912–1917) видавався російською мовою у Москві видавцем і адміністратором Яковом Шеремецінським. Головні редактори – Олександр Саліковський і Симон Петлюра. Мета журналу – «ознайомлення російського суспільства, російської преси з національними інтересами українського народу, з історією та культурою українського народу його минулим, а також з сучасним станом українського національного руху, з існуючими в ньому течіями, черговими запитаними, проблемами» (1912. № 1, с. 1).

Редакція журналу вважала своїм завданням – «служіння національним інтересам багаточисельного слав'янського народу, українського» (1912. № 1, с. 1–2), кількість якого на той час в Російській імперії становила 30 мільйонів; розвінчання антинаукових теорій російської пропаганди, яка переслідувала мету ліквідації українського національного руху, як і його основи – мови, культури, історії; захист українського національно-визвольного руху від тих наклепів, що поширювали представники войовничого російського націоналізму; аналізувати стосунки між офіційною російською владою і українцями та стосунки між російською владою й іншими пригнобленими в Росії націями й народностями; розкривати єдність і взаємозв'язки українців Російської і Австро-Угорської імперії, а також з українцями діаспори.

Рубрики журналу: провідні статті з національного питання; огляд подій біжучого життя в Україні; судження преси, переважно російської і польської, про українське питання; листи з російської України і з Галичини; критичні